

Træk af Gjesings historie (12)

Kirke og tro lokalt gennem tiderne

Bryndum Kirke

Af Poul Højbak

Som nævnt i sidste artikel var Gjesing en del af Bryndum sogn frem til 1979. Derfor vil vi i denne artikel se på Bryndum kirke.

Kirkens historie i Danmark

Kirken i Danmark - og med den Bryndum sogn - har i store træk gennemløbet følgende faser:

- ❑ Mission i vikingetiden.
- ❑ Den romersk-katolske kirke i middelalderen.
- ❑ Den lutherske reformation (1536) og enevældens statskirke.
- ❑ Folkekirkens oprettelse ved Grundloven i 1849.

Sognet i oldtiden

Sognet har i oldtiden været forholdsvis tæt befolket, hvad 180 gravhøje på sognets jorder - deriblandt én på kirkegården - vidner om. I sognets nordligste by, Forum, er fundet en af de første almindelige stensætninger til dødes begravelse.

Det antages, at der allerede før år 1000 har været bygget trækirker her på egnen, men man har dog ikke fundet rester af dem. Formentlig har der ligget en trækirke mellem de to bronzealderhøje (Foruden den ovenfor nævnte høj på kirkegården, lå der indtil 1870 også én ud for indgangen til kirkegården).

Sagn om Bryndum kirkes opførelse

"Kirken siges at være bygget af tvende kæmper, som skal være

I billedets forgrund ser man den omtalte gravhøj, hvori de to kæmper ifølge sagnet skulle være begravet.

(Foto 2000: Poul Højbak)

begravet i højen inde på kirkegården øst for koret. Det kunne være lige så rimeligt, at de var begravet i sakristiet; thi ville de gøre så store opofrelser for kristendommen og være den så hengiven, at de ville bygge kirken, så er det mindre rimeligt, at de ønskede sig begravet efter hedensk skik i høje af jord i stedet for nær ved kirken, som de selv havde bekostet; og hvem er vel mere berettiget til det end de tvende, som selv havde bygget kirken?"

Trækirkerne brændte mange steder, og over hele landet tog man fat på at erstatte dem med stenkirker. Op mod 2000 kirker landet over vidner om denne store kirkebygningstid.

Bryndum kirke

Stenkirken menes at være påbegyndt i 1240'erne. Byggestilen viser træk af både romansk og unggotisk.

Kirken, der siges at være en af Jyllands fornemste kvaderstensbygninger, har nok oprindelig bestået af koret og to hvælvinger. De øvrige hvælvinger samt tårn og våbenhus er bygget til senere.

Stenmesteren og hans svende

Det meste af kirken er udvendig opført af granitsten, opsamlet i omegnen. Disse sten blev oprindelig ført hertil af istidernes gletchere fra Norge og Sverige. På store slæder med okseforspand er de blevet slæbt til byggepladsen, hvorefter stenmesteren og hans svende kunne gå i gang med at tilhugge stenene. Det har krævet målbevidst flid at lave et sådan bygningsværk med den tids hjælpemidler.

Munkesten og buer

Kunsten at bygge stenkirker er ført hertil af munke, som bl.a. lærte os at lave sten af ler, munkesten.

Kirkerne fra den tid er i den romanske stil, benævnt således, fordi den stammer fra Rom. Den kaldes også rundbuestil pga. de halvrunde buer

over vinduer og døre.

Et andet særpræg ved byggestilen er de metertykke mure og de små og højtsiddende vinduer, som gjorde kirken til et tilflugtssted i de mange ufredstider i middelalderen.

Andre byggematerialer

Det øverste af tårnet er af mursten. Den indvendige mur består hovedsagelig af tufsten, en vulkansk sten fra Rhinområdet. Disse sten er uden tvivl sejlet hertil, måske gennem Alslev-Forum å.

Oprindeligt har skibet haft bjælkeloft, som senere er blevet erstattet med de nuværende hvælvinger.

Taget på kirken har fra begyndelsen været stråtag indtil det blev afløst af bly. I 1890 blev stengulvet erstattet med bræddegulv.

Omkring 1900 bliver kirken for første gang opvarmet under gudstjenesten, og i 1902 blev den forsynet med orgel.

Kong Kristian d. 3

Som det fremgår af billedteksten under foto af mindestenen gæstede kong Kristian d. 3. med stort følge sognet i reformationsåret 1536 og igen i 1539.

Krige og forfald

Under 30-års krigen 1618-1648 og i den påfølgende krig mod Sverige 1657-59 led sognet forfærdeligt. Bl.a. præstegården blev udplyndret og ødelagt, og i sognets forskellige byer var kun enkelte gårde tilbage.

I de påfølgende 200 år forfaldt kirken. Den blev restaureret i årene 1858, 1890 og 1927.

Stendiget

Om en tilmuret indgangsdør går det sagn, at den blev muret til, fordi der om sommeren

På stenen, der er rejst ved siden af forsamlingshuset, står der:

Denne sten som har henligget foran Bryndum Kirkes indgangsdør rejstes til minde om Kong Kristian d. 3. der ved en kirkerigsdag 1536 indførte reformationen og samme år - og atter i 1539 - med stort følge gæstede sognet, passerede Ryttervejen, der gik over sognets jorder og da var forbindelsesvej mellem Ribe og Varde.

Foto 2000: Poul Højbak

samledes så mange hugorme, at kvinderne var bange for at gå ind. Dengang lå kirkegården hen som lynghede, og stendiget var god yngleplads for hugormene.

Stendiget led senere overlast, idet sten derfra af de private kirkeejere blev solgt til bygningen af Esbjerg havn, og midlertidigt blev der rejst et pigtrådshegn. Dette førte med sig, at Bryndum i omegnen omtaltes som "stedet, hvor de hegner for de døde med pigtråd."

Ufred

En anden forklaring på den ovenfor nævnte tilmurede dør er, at våbenhuset blev bygget, da der op gennem middelalderen næsten altid var ufred med røveri og plyndring. Heraf kommer navnet våbenhus: det sted, hvor mændene under kirkegang kunne skille sig af med deres våben.

Kirkens ejere

Gamle dokumenter siger til eksempel, at Bryndum Kirke i 1697 ejedes af amtmand over Bøvling Amt Jørgen Gubbe Kaas. Man kan også se, at Kirken ofte har skiftet ejer. Disse private ejermænd har tit været bosiddende udenfor sognet, og de har haft kirken som en forretning, der helst skulle give den størst mulige fortjeneste.

I 1875 blev kirken overdraget til "en del mænd i sognet" for en købesum af 24.000 kroner. Der blev dannet et interessentskab, som valgte en mand - en såkaldt kirkeværge - til at administrere kirkens midler samt tjende og vederlag for pligtarbejde til Kirken.

Foruden kirketienden var enhver i sognet bosiddende mand med hartkorn (jord) skyldig at udføre pligtarbejde til Kirken.

Der var en vis misundelse i sognet overfor kirkeejerne, selv om det aldrig har været nogen strålende forretning, og i 1933 blev Kirken selvejende, idet interessentskabet overdrog den med alt tilbehør til menighedsrådet for 12.000 kroner plus kirkeejernes restgæld.

Sømærke

Kirken ligger højt, og dens tårn har tilbage i tiden været sømærke for indsejlingen til Hjertring. Der var rejst et mærke på Sædding Strand. Når dette

holdtes i flugt med Bryndum kirketårn, kunne man sejle ret ind i Grådyb. Af den grund var der en klausul, at kirkens tårn ikke måtte nedrives.

Menigheden i begyndelsen af 1900-tallet

I en beretning fra 1925 om sin tid i sognet har pastor Tage Møller en rammende omtale af menigheden:

"Menigheden i Bryndum Sogn holdt fast ved gamle kirkelige traditioner, som var lidt fremmede for mig. Når præsten gik på prædikestolen, rejste den sig op. Det havde jeg aldrig set før, og første gang gav det et lille sæt i mig, men jeg tænkte så, at det var deres måde at byde mig velkommen på.

Men næste søndag gentog det sig, og det blev ved. En gang spurgte jeg så Anton Gregersen, hvorfor de rejste sig, når jeg gik på prædikestolen, det ville jeg hellere, de lod være med. Da svarede han: 'De må da ikke tro, det er Dem, vi rejser os for; det er for Ordet, de skal forkynde.'

Det var et godt svar; det satte mig på plads, også overfor den store opgave at forkynde Ordet. Jeg har aldrig siden protesteret mod denne gamle skik."

Pastor Bue Bennike beretter om sin menighed:

"Så havde vi da vor gerning blandt vestjyder. Det er et prægtigt folkefærd. De vil gerne høre. Og de vil gerne høre noget, der kræver tænkning, og ikke blot henvender sig til følelserne. De er solide. Man kan stole på dem. Og de er kirkelige, måske noget konservative og traditionsbundne. De er sindige og langsomme i det. De er ikke så lette at komme ind på livet af, hjertet har de ikke på læberne. Har en vestjyde oplevet noget, han er optaget af,

siger han ikke: 'Det var storslået, herligt, bedårende', men 'Det kunne have været værre.' Det er en stor ros af en vestjydes mund.

(.....)

Og så var pastoratets folk jo på en god måde en ensartet befolkning, næsten udelukkende landbefolkning (Kun den sydlige del af Bryndum sogn var ved at præges af byen)." (Citat slut).

Den sidste bemærkning gælder jo især Gjesing, som var ved at blive en del af et storbyområde.

Kirkens rolle i samfundet i dag

I dag befinder kirken sig i et verdsliggjort samfund. Denne verdsliggørelse begyndte med reformationen og kulturradikalismen i slutningen af 1800-tallet. En af Kulturradikalismens mærkesager var, at mennesket som individ helt kunne frigøre sig fra religionen og kristendommen.

Tidligere var kirken en selvfølgelig del af befolkningens liv, men verden har i dag stort set frigjort sig fra kirkens budskab. Kristendommen lever også på politiske principper, idet der er en nær forbindelse mellem den politiske magt og kirken. Folkekirken er grundlovsfæstet og støttes af staten.

I det almindelige Danmark er Kirken stadig en fast ramme om tilværelsen. De fleste har brug for de kirkelige traditioner, men man må sige, at der er et overvejende passivt forhold mellem kirke og folk.

Eventuelle bidrag og henvendelser vedrørende serien til:

Poul Højbak
Ulvevej 62, 1. th.
Telf. 7515 8945